

Вікторія Луценко<https://orcid.org/0000-0002-1681-0601>

молодший науковий співробітник
лабораторії інституційного виховання,
Інститут проблем виховання НАПН України,
вул. М. Берлінського, 9, 04060, Київ, Україна,
viktorialucenko63@gmail.com

НАУКОВИЙ ТЕЗАУРУС ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано наукові дослідження сучасних вчених, які займалися вивченням проблеми гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку, звернено увагу на політичні та соціокультурні зміни, інтеграційні та економічні процеси, які створюють передумови для вдосконалення вітчизняної педагогічної освіти в питаннях її відповідності вимогам європейського освітнього простору, впровадження гендерних підходів у вихованні та розвитку дітей і молоді. Спираючись на аналіз змістових характеристик, беручи до уваги специфіку проблематики гендерного виховання та виховання дітей дошкільного віку, пропонується авторське визначення поняття гендерного виховання як організованого процесу систематичного впливу в умовах закладу дошкільної освіти на дітей старшого дошкільного віку з метою формування ціннісних уявлень про індивідуальні особливості та відмінності кожної особистості; проаналізовано поняття «гендер», «гендерне виховання», «гендерна вихованість»; звернено особливу увагу на те, що поняття «гендер» у психолого-педагогічній літературі розглядається у різних аспектах: соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належним для жінок і чоловіків; зауважено, що гендерне виховання є актуальною та значущою темою, яка сприяє розумінню того, яким чином соціальні норми, очікування та цінності впливають на формування нашої статевої ідентичності; акцентовано увагу на тому, що саме старший дошкільний вік – початковий етап соціалізації дитини на рівні закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: гендер, гендерне виховання, гендерна вихованість, заклад дошкільної освіти, дитина старшого дошкільного віку.

Вступ. Українська освіта спрямована на розвиток освітніх напрямків європейського освітнього простору. Соціокультурні зміни створюють передумови для вдосконалення вітчизняної педагогічної освіти в питаннях її відповідності європейським цінностям, зокрема щодо гендерних підходів у вихованні дітей і молоді.

Саме тому особлива увага у процесі модернізації освіти приділяється проблемі створення однакових умов для представників обох статей як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплено в державних документах, а саме у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) та Наказі Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.). У цих документах наголошено на необхідності підготовки освітніх матеріалів для дітей та молоді на основі гендерного підходу до виховання учнів у дусі поваги до прав і можливостей статі та вільного волевиявлення особи.

Таке соціальне замовлення актуалізує проблему гендерного виховання дітей дошкільного віку. На особливу увагу заслуговує старший дошкільний вік – початковий етап соціалізації дитини

на рівні закладу дошкільної освіти. Саме з початком відвідування дитиною закладу дошкільної освіти стає можливим цілеспрямований педагогічний вплив на її гендерну свідомість, яка в подальшому стає обтяженою статеврольовими стереотипами.

Методологічні проблеми гендерної педагогіки висвітлені в працях О. Вороніної, В. Гайдено, Г. Гарфінкеля, Е. Гоффмана, В. Кравця, Л. Штильової. Питання введення гендерної складової в освіту досліджували Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кон, О. Ярська-Смирнова та ін. Впровадження гендерного підходу у вихованні підлітків і старшокласників вивчали С. Вихор, Л. Ковальчук, Л. Яценко та ін. Гендерне виховання студентської молоді та професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом наукових пошуків І. Іванової, І. Мунтяна, О. Цокур. Гендерне виховання дітей дошкільного віку, в різних його аспектах, досліджували: педагогічні ідеї гендерного виховання хлопчиків (О. Барановська, В. Бездітних, Л. Коряшина та ін.) і дівчаток (В. Нишева, О. Кікінежді та ін.); вивчення інтелектуально-психічних особливостей дітей різної статі (В. Васютинський, Т. Титаренко, Ю. Приходько та ін.); соціалізація дошкільників різної статі (А. Аблітарова, Т. Говорун, І. Рогальська-Яблонська та ін.); статева диференціація та міжособистісні відносини в ранньому онтогенезі (В. Абраменкова, А. Арушанова, О. Кононко, М. Лісіна, та ін.).

Численні дослідження вчених (І. Бех, А. Богуш, О. Вороніна, Н. Гавриш, В. Еремеева, Л. Канішевська, О. Кононко, Д. Колесов, Л. Попова, Т. Піроженко, О. Рейпольська та ін.) доводять, що освіта як педагогічне явище нерозривно пов'язана з культурою соціуму, потребує переосмислення, коректування позицій у питаннях гендерного виховання молодого покоління.

Мета статті полягає у висвітленні наукового тезаурусу проблеми гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Результати дослідження. Відповідно до аналізу наукової літератури можемо стверджувати, про важливість застосування гендерного підходу саме в системі дошкільної освіти, що також акцентовано у Базовому компоненті дошкільної освіти у змісті освітньої лінії «Особистість дитини» (2021) та новому Закону України «Про дошкільну освіту» (2024).

Психологічна енциклопедія наголошує на актуальності досліджень гендеру, які сприяють розумінню формування нашої гендерної ідентичності на основі соціальних норм, очікувань та цінностей. Таким чином, гендерні дослідження слугують основою побудови справедливого та рівноправного суспільства, в якому немає місця статевої нерівності та дискримінації.

Сучасні теорії гендерних відносин доводять, що соціальні відмінності між чоловіками та жінками недоцільно пояснювати тільки біологічними відмінностями, варто брати до уваги соціальні очікування (Велика українська енциклопедія, 2015).

У вітчизняних дослідженнях питання гендеру широкого обговорюється різними науковцями. Так, зокрема, Е. Степанова (2017) визначає гендер як «змодельовану суспільством та підтриману соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі».

Термін «гендер» є характерною ознакою сучасності, його зміст відображає соціокультурні ролі й стосунки чоловіків та жінок; це результат впливу суспільства на формування та становлення особистості; гендерний підхід, який визначає особливості становлення та розвитку гендерного виховання в системі дошкільної освіти, є одним із провідних напрямів дослідження різних наукових шкіл і течій.

У суспільстві сформовані певні стереотипи, пов'язані із статевою характеристикою осіб; гендерний підхід передбачає врахування не лише статевих, а й особистісних особливостей хлопчиків та дівчат тощо.

Розуміння, усвідомлення та сприйняття гендерної тематики значно розширює перспективи педагогічної освіти, зокрема дошкільної.

Проаналізуємо зміст базових поняття гендерного виховання дітей дошкільного віку, до яких можна віднести: гендер, гендерне виховання, гендерна вихованість дітей дошкільного віку, зокрема старшого дошкільного віку.

Велика українська енциклопедія. подає таку дефініцію: «Гендер (англ. *gender* – стать, рід, сорт, від давньофр. *genre, gendre* – рід, вид, характер, стать, лат. *genus* – рід, плем'я, народ, стать) – окреслює соціальні ознаки, які зазвичай приписують жінкам і чоловікам; пов'язані з фемінністю та маскулінністю соціальні ролі, яких у певному суспільстві очікують від жінок і чоловіків. Стать найчастіше пов'язують із генітальною будовою, репродуктивною системою, хромосомним набором, тобто з біологічними ознаками. Натомість гендер – не біологічна, а соціокультурна категорія: індивід не отримує гендер автоматично від народження, а набуває у процесі включення в суспільне життя».

«Енциклопедія освіти» (2021) визначає гендер як змодельовану суспільством та підтримувану соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої і жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття і фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» (с. 190).

Зазначимо, що поняття «гендер» тісно пов'язане з розвитком психології та педагогіки, соціології та філософії, медицини і права тощо. Це поняття бере своє начало в медичних дослідженнях. Дослідники виділяють дві найпоширеніші версії походження терміна «гендер», яке актуалізувалось у 60-х рр. XX ст. За першою з них, термін був використаний американським дослідником Джон Мані у 1955 р. в статті з медичної сексології. За другою, автором терміна став американський психоаналітик Роберт Столлер, який у 1968 р. присвятив свою статтю розрізненню статі і гендера. Отож, можна стверджувати, що саме медицина стала першою науковою сферою, де поняття «гендер» було використано вперше, а з 1970–1980-их рр. набуло широкого вжитку в гуманітарних та суспільних науках.

У психолого-педагогічній літературі воно розглядається в різних аспектах: соціально закріплені ролі, норми поведінки, способи мислення, особистісні характеристики, які певне суспільство вважає належним для жінок і чоловіків. Гендер пов'язаний не тільки із соціокультурними ролями, а й зі стосунками між чоловіками та жінками, що можуть бути різними на різних етапах розвитку суспільства і в різних суспільствах. Гендерні особливості є продуктом освіти і соціалізації; вони окреслюють різні, але однаково важливі потреби й однакову відповідальність.

Аналіз наукової літератури дає можливість зробити певні висновки та узагальнення щодо виникнення та розвитку поняття «гендер». Вважаємо, що таке узагальнення слугуватиме основою для подальшого вивчення базових понять гендерної проблематики.

Так, сучасні українські дослідники розуміють «гендер» як складний соціокультурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловічим і жіночим. Таким чином, гендер визначається як модель соціальних відносин жінок і чоловіків не лише в рамках сім'ї, а й у соціокультурних інститутах держави і суспільства (Курс підготовки вчителів, 2017).

Н. Приходькіна (2009) визначає гендер у рамках аксіологічного підходу як «сукупність цінностей, норм поведінки, ролей, способу мислення чоловіків і жінок, набутих ними в процесі соціалізації, що в кожному суспільстві може бути різною, навіть протилежною».

Заслуговує на увагу точка зору М. Ткалич (2015), яка досліджує гендерну взаємодію в системі соціальних відносин і підкреслює, що гендер є як індивідуально-психологічною, так і соціальною категорією. На основі комунікативного підходу дослідниця наголошує, що становлення гендера відбувається у взаємодії, у комунікації, у співпраці.

Досить часто зміст поняття «гендер» пов'язують з поняттям «стать». Дійсно, ці поняття пов'язані між собою. Гендер як соціокультурна і соціально-психологічна категорія ґрунтується на належності особистості до певної біологічної статі і на обумовлених цим анатомічні, фізіологічні і психологічні особливості чоловіків і жінок. Гендер визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами суспільного життя, набувається в процесі соціалізації і виховання як цілеспрямованого впливу на особистість.

На основі аналізу наукових джерел нами систематизовано змістові характеристики понять «гендер» і «стать» та їх відмінності (Таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристика змісту понять «гендер» і «стать»

Гендер, ознаки	Стать, ознаки
належать людям різної статі	належать лише одній статі
поняття культурне і соціальне	біологічна характеристика людини
можуть мати відмінності в різних країнах і навіть в одній країні (залежно від соціального прошарку, релігії, освіти, місця проживання – в міській чи сільській місцевості тощо)	є універсальними для певної статі, не залежать від соціокультурних умов (своєрідна будова статевих органів, пропорцій тіла, співвідношення хромосом і гормонів)
можуть змінюватися протягом історичного розвитку суспільства	незалежні від історичного розвитку суспільства
є частиною культурної традиції	обумовлені лише біологічними процесами на генному рівні
визначає гендерну ідентичність особистості і її гендерну роль у суспільстві, а також відповідні риси характеру й особливості поведінки, традиційні для жінок і чоловіків у певному суспільстві	не змінюється протягом життя людини (при умові, якщо не зроблена операція): жінки народжують і годують груддю, чоловіки продукують сперму.

Складено автором самостійно

Таким чином, гендер є предметом активного наукового пошуку фахівців різних наукових напрямів, що свідчить про необхідність та доцільність ґрунтовного наукового дослідження різних його аспектів.

Проблематика дослідження з дошкільної освіти зумовлює необхідність аналізу трактування понять «гендерне виховання» та «гендерна вихованість», а також виокремлення їх особливостей.

С. Вихор визначає гендерне виховання як цілеспрямований систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування у них егалітарних (партнерських) цінностей, поваги до особистості незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками статево толерантної поведінки» (с. 10). Суттю гендерного виховання є орієнтація на виховання не дитини взагалі, а хлопчика чи дівчинки з притаманними їм психологічними відмінностями; засвоєння ними статевих моделей чоловічої і жіночої поведінки; формування в дітей правильного уявлення про гендерні взаємини, засновані на системі загальнолюдських і національних моральних цінностей. Гендерне виховання має бути спрямоване на усвідомлення дітьми цінностей суспільства з рівними можливостями для самореалізації та розвитку творчого потенціалу та розвитку як чоловіків, так і жінок, а також на здатність молодих сприяти гармонізації гендерних відносин у реальному житті (Енциклопедія освіти, 2021, с. 191).

Теоретично обґрунтовуючи й практично впроваджуючи програму підвищення рівня гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку «Ми такі різні», Н. Дроздовська та О. Сорочинська (2020) зазначають, що гендерне виховання передбачає «процес культурної гендерної орієнтації, ідентифікації та оволодіння підростаючим поколінням моральною культурою у сфері взаємин статей в певному культурному (педагогічно організованому) середовищі» (с. 122).

Метою гендерного виховання, на думку С. Вихор (2006), є «гендерна вихованість», яка включає когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий компоненти. Коротко схарактеризуємо їх зміст, зокрема (с. 17–18):

- *когнітивний компонент* спрямований на формування уявлень (про себе, як представника певної статі; про зміст гендерних ролей; про усвідомлення ролей і функцій гендерних стереотипів; про те, що зміст сучасних гендерних ролей ширший, ніж той, що впливає з біологічних відмінностей; про те, що чоловіки і жінки мають незначні психологічні відмінності, причому внутрішньостатеві відмінності переважають міжстатеві);
- *емоційно-ціннісний компонент* включає усвідомлення «переваг та недоліків» статі, ціннісних орієнтацій, потреб та мотивів, які пов'язані з моральним розвитком особистості (формування позитивного ставлення до власної статі та повагу до іншої; усвідомлення рівних можливостей для осіб різної статі; акцент на загальнолюдські цінності; орієнтація на партнерські взаємини та егалітарний шлюб);
- *поведінковий компонент* передбачає засвоєння моделей гендерних ролей і реалізацію їх у житті, що знаходить вираження у: спільній діяльності на засадах гендерної рівності, взаємоповаги, взаємозамінності; включенні в нетипові для статі види діяльності; відсутності в поведінці проявів неповаги до іншої статі, зокрема у спілкуванні.

Спираючись на аналіз змістових характеристик, беручи до уваги специфіку дошкільної освіти, ми пропонуємо авторські визначення понять «гендерне виховання» та «гендерна вихованість». *Гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку* ми розглядаємо як організований процес систематичного виховного впливу вихователів закладу дошкільної освіти та батьків з метою засвоєння дитиною знань про взаємини статей, формування у неї цілісних уявлень про гендерні особливості та відмінності кожної статі, а також формування культури статевої поведінки.

Гендерну вихованість дітей старшого дошкільного віку ми трактуємо як інтегровану особистісну характеристику дитини, зовнішнім виявом якої є гендерна освіченість, емоційно-ціннісне та шанобливе ставлення до дорослих і дітей різної статі, сформована культура статевої поведінки.

Висновки. Таким чином, тематика гендерного виховання для українських дослідників має розглядатися у контексті історичного розвитку гендерного виховання, враховувати вікові особливості дитини, необхідність організації і підготовки вихователів та батьків до реалізації гендерного підходу, забезпечення їх взаємодії для успішної реалізації завдань гендерного виховання. Базовими поняттями дослідження обрано такі поняття як: гендер, виховання, гендерне виховання, гендерна вихованість, старший дошкільний вік, дошкільна освіта, заклад дошкільної освіти. Дані поняття класифіковано у дві групи. Перша група охоплює поняття, пов'язані між собою цільовими ознаками організації освітньо-виховного процесу, щодо гендерного виховання (гендер, виховання, гендерне виховання, гендерна вихованість). Друга група містить поняття, пов'язані з віковими та організаційно-освітніми ознаками виховного процесу (старший дошкільний вік, дошкільна освіта, заклад дошкільної освіти).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у студюванні культурно-географічних відмінностей у гендерному вихованні дітей старшого дошкільного віку в різних регіонах.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти. *Міністерство освіти і науки України*. 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20odoshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29.07.2024).
2. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80> (дата звернення: 29.07.2024).
3. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. 20 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1388> (дата звернення 02.07.2024).
4. Вовк Л. Специфіка становлення гендерної ідентичності дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. № 18. С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.18/18.168176>
5. Дроздовська Н., Сорочинська О. Особливості гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: в 2-х ч.* 2020. Ч. 1. С. 121–125. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35328/1/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201.pdf> (дата звернення: 1.09.2024).
6. Закон України Про дошкільну освіту. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 1.09.2024).
7. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (ред). Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
8. Мачинська Н. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: теоретичний і практичний аспекти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2024. № 3 (80). С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2024.3.4>
9. Приходькіна Н. О. Феномен поняття «гендер» і передумови виникнення гендерного підходу у педагогічній науці. *Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою»*. 2009. Вип. 2. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_2/26.pdf (дата звернення: 29.07.2024).
10. Психологічна енциклопедія *Український психологічний ХАБ*. URL: <https://www.psykholoh.com/post/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80-%D1%86%D0%B5> (дата звернення: 29.07.2024).
11. Стат'я і гендер. *Основи здоров'язбережної компетентності: курс підготовки вчителів*. URL: <http://multycourse.com.ua/ua/page/18/96> (дата звернення: 20.06.2024).
12. Степанова Е. Р. Сутність та походження поняття «гендер». *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 березня. 2017 р.* 2017. С. 269–271. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/16412> (дата звернення: 20.06.2024).
13. Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організацій. Київ – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. 315 с.
14. Тлумачний словник української мови. *Словник.ua – портал української мови та культури*. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80> (дата звернення: 20.06.2024).
15. Bartow Jacobs K. «The Mouse Looks Like a Boy»: Young Children's Talk About Gender Across Human and Nonhuman Characters in Picture Books. *Early Childhood Education Journal*. 2020. № 48. Р. 93–102. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00969-x>
16. Emilson A., Folkesson A. M., Lindberg I. M. Gender Beliefs and Embedded Gendered Values in Preschool. *International Journal of Early Childhood*. 2016. № 48. Р. 225–240. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13158-016-0162-4>
17. Li J. Gender never defines me: A study on preschool teachers' do and don't about gender. *Social Sciences & Humanities Open*. 2023. Vol. 7. Issue 1. Art. 100397. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100397>
18. Lynch L. Where Are All the Pippis?: The Under-representation of Female Main and Title Characters in Children's Literature in the Swedish Preschool. *Sex Roles*. (2016). № 75. Р. 422–433. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0637-7>

19. Martínez-Palma E., Fernández-Darraz M. C., Baeza-Duffy P. Gender representations in the critical multimodal discursive construction of children's literary texts. *Estudios filológicos*, 2024. № 73. P. 131–156. DOI: <https://dx.doi.org/10.4067/s0071-17132024000100131>
20. Reddington S. Early childhood educators reflect on their conversations with parents about children's diverse gender expression. *Brock Education Journal*. 2023. № 32 (2). DOI: <https://doi.org/10.26522/brocked.v32i2.976>

References

- Ministry of Education and Science of Ukraine (12.01.2021). *Bazovij komponent doshkilnoi osviti [Basic component of preschool education]*. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf
- Velika ukrayinska encyklopediya [Great Ukrainian encyclopedia]. <https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80>
- Vychor, S. T. (2006). *Henderne vykhovannia uchniv starshoho pidlitkovoho ta rannoho yunatskoho viku [The gender upbringing of schoolchildren at the period of their adolescence and early maturity]: Extended abstract of candidate's thesis: 13.00.07*. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1388>
- Vovk, L. (2018). Specifika stanovlennya gendernoyi identichnosti doshkilnikov [The Specificity of Formation of Gender Identity of Preschoolers]. *Current Issues of the Humanities*, 18, 58–66. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.18/18.168176>
- Drozdovska, N., Sorochnytska, O. (2020). Osoblivosti gendernogo vihovannya ditej starshoho doshkilnogo viku u vzayemodiyi ZDO ta sim'yi [Peculiarities of gender education of children of older preschool age in the interaction of the child care center and the family]. In *Innovacijni procesi v doshkilnij osviti: teoriya, praktika, perspektivi: v 2 ch. Ch. 1*, 121–125. <http://eprints.zu.edu.ua/35328/1/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201.pdf>
- Zakon UKrayini Pro doshkilnu osvitu [Law of Ukraine On Preschool Education] (2024), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
- Kremen, V. H. (Ed.) (2021). *Encyklopediya osviti [Encyclopedia of education]*. Yurinkom Inter.
- Machynska, N. (2024). Genderne vihovannya ditej doshkilnogo viku: teoretichnij i praktichnij aspekti [Gender Education of Preschool Children: Theoretical and Practical Aspects]. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 3 (80), 45–56. <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2024.3.4>
- Prihodkina, N. O. (2009). Fenomen ponyattya «gender» i peredumovi viniknennya gendernogo pidhodu u pedagogichnij nauci [The phenomenon of the concept of «gender» and the prerequisites for the emergence of a gender approach in pedagogical science]. *Electronic Journal «The Theory and Methods of Educational Management»*, 2. http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_2/26.pdf
- Psihologichna encyklopediya [Psychological encyclopedia]. Ukrainian psychological HAB. <https://www.psykholoh.com/post/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80-%D1%86%D0%B5>
- Stat i gender. Osnovi zdorov'yazberezhnoyi kompetentnosti: kurs pidgotovki vchiteliv [Sex and gender. Basics of health-care competence: teacher training course]. <http://multycourse.com.ua/ua/page/18/96>
- Stepanova, E. R. (2017). Sutnist ta pohodzhennya ponyattya «gender» [The essence and origin of the concept of «gender»]. In *Suchasni problemi upravlinnya pidpriemstvami: teoriya ta praktika: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi, 30–31 bereznia. 2017 r.* (pp. 269–271). <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/16412>
- Tkalych, M. (2015). *Psihologiya gendernoyi vzayemodiyi personalu organizacij [Psychology of gender interaction of personnel of organizations]*. Zaporizhzhia National University.
- Tlumachnij slovník ukrayinskoyi movi [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. *Slovnyk.ua – a portal of the Ukrainian language and culture*. <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80>

- Bartow Jacobs, K. (2020). «The Mouse Looks Like a Boy»: Young Children's Talk About Gender Across Human and Nonhuman Characters in Picture Books. *Early Childhood Education Journal*, 48, 93–102. <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00969-x>
- Emilson, A., Folkesson, A. M., Lindberg, I. M. (2016). Gender Beliefs and Embedded Gendered Values in Preschool. *International Journal of Early Childhood*, 48, 225–240. <https://doi.org/10.1007/s13158-016-0162-4>
- Li, J. (2023). Gender never defines me: A study on preschool teachers' do and don't about gender. *Social Sciences & Humanities Open*, 7 (1), 100397. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100397>
- Lynch, L. (2016). Where Are All the Pippis?: The Under-representation of Female Main and Title Characters in Children's Literature in the Swedish Preschool. *Sex Roles*, 75, 422–433. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0637-7>
- Martínez-Palma, E., Fernández-Darraz, M. C., Baeza-Duffy, P. (2024). Gender representations in the critical multimodal discursive construction of children's literary texts. *Estudios filológicos*, 73, 131–156. <https://dx.doi.org/10.4067/s0071-17132024000100131>
- Reddington, S. (2023). Early childhood educators reflect on their conversations with parents about children's diverse gender expression. *Brock Education Journal*, 32 (2). <https://doi.org/10.26522/brocked.v32i2.976>

Стаття надійшла до редакції 1.09.2024

Прийнято до друку 28.11.2024

NAUKOWY TEZAUZUS PROBLEMATYKI WYCHOWANIA GENDEROWEGO DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Victoria Lutsenko

<https://orsid.org/0000-0002-1681-0601>

młodszy badacz, Laboratorium Wychowania Instytucjonalnego,
Instytut Problemów Wychowania Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy,
ul. M. Berlinskoho 9, 04060, Kijów, Ukraina, viktorialucenko63@gmail.com

W artykule przeanalizowano badania naukowe współczesnych uczonych dotyczące problematyki wychowania genderowego dzieci w wieku przedszkolnym. Zwrócono uwagę na zmiany polityczne i społeczno-kulturowe, a także procesy integracyjne i ekonomiczne, które stwarzają warunki do doskonalenia krajowego systemu kształcenia pedagogicznego, zgodnie z wymaganiami europejskiej przestrzeni edukacyjnej. Podkreślono potrzebę wdrażania podejść genderowych w wychowaniu i rozwoju dzieci oraz młodzieży. Opierając się na analizie charakterystyk treściowych i specyfiki problematyki wychowania genderowego, autorka proponuje własną definicję tego pojęcia jako zorganizowanego procesu systematycznego wpływu w warunkach placówek edukacji przedszkolnej na dzieci w starszym wieku przedszkolnym. Celem tego procesu jest kształtowanie wartościowych wyobrażeń o indywidualnych cechach i różnicach każdej osoby. Przeanalizowano pojęcia «gender», «wychowanie genderowe» i «kultura genderowa». Szczególną uwagę zwrócono na fakt, że w literaturze psychologiczno-pedagogicznej termin «gender» rozpatruje się w różnych aspektach: jako społecznie przypisane role, zachowania, działania i cechy uznawane w danym społeczeństwie za właściwe dla kobiet i mężczyzn. Zauważono, że wychowanie genderowe jest tematem aktualnym i istotnym, gdyż pomaga zrozumieć, jak normy społeczne, oczekiwania i wartości wpływają na kształtowanie naszej tożsamości płciowej. Podkreślono, że starszy wiek przedszkolny jest kluczowym etapem socjalizacji dziecka w warunkach placówek edukacji przedszkolnej.

Słowa kluczowe: dziecko w wieku przedszkolnym, gender, kultura genderowa, placówka edukacji przedszkolnej, wychowanie genderowe.

SCIENTIFIC THESAURUS PROBLEMS OF GENDER EDUCATION OF CHILDREN OF ELDERLY PRESCHOOL AGE

Victoria Lutsenko

<https://orsid.org/0000-0002-1681-0601>

Junior Researcher of the Laboratory of Institutional Education,
Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
9 M. Berlinskyi Str., 04060, Kyiv, Ukraine, viktorialucenko63@gmail.com

The article analyzes the scientific research of modern scientists who studied the problem of gender education of older preschool children, draws attention to political and socio-cultural changes, integration and economic processes that create prerequisites for the improvement of domestic pedagogical education in terms of its compliance with the requirements of the European educational space, implementation gender approaches in education and development of children and youth. Based on the analysis of content characteristics, taking into account the specifics of gender education and the education of preschool children, the author's definition of the concept of gender education as an organized process of systematic influence in the conditions of a preschool education institution on older preschool children with the aim of forming valuable ideas about individual characteristics and differences is proposed each individual; the concepts of «gender», «gender education», «gender education» are analyzed; special attention is paid to the fact that the concept of «gender» in psychological and pedagogical literature is considered in various aspects: socially fixed roles, behavior, activities and characteristic features that a certain society considers appropriate for women and men; it is noted that gender education is a relevant and significant topic that contributes to the understanding of how social norms, expectations and values influence the formation of our gender identity; attention is focused on the fact that the older preschool age is the initial stage of the child's socialization at the level of the preschool education institution.

Keywords: gender, gender education, older preschool age child, preschool education institution.